

HET WOORD VAN DE WEEK

19e jaargang nr. 5

30 januari 1966

Orgaan van DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

administratie
postbus 114, Utrecht
tel. 030-24641
postgiro 58

abonnementsprijs f 5,50 per jaar
buitenland f 7,— per jaar
voor België f 6,—
losse nummers f 0,30
verschijnt wekelijks

De boze boeman van de bewegende beelden

De film, dit kermiskind, heeft herhaaldelijk als zondebok dienst gedaan. Allerlei maatschappelijke gevaren zijn er met gemakkelijke zwier aan toegeschreven. Pleegde ergens een stelletje jongelui gewelddadigheden, dan heette het al gauw: „Ja, dat heb je met die films”, of „Dat leren ze in de bioscoop”. Trad er ergens seksuele losbandigheid aan de dag, dan kon ook dat geweten worden aan de verderfelijke invloed van de film. Jeugdcriminaliteit, nozemverschijnselen, huwelijksbederf, lamlendigheid — het zou niet moeilijk zijn, bundels artikelen uit kranten en tijdschriften bij elkaar te garen, die er vanuit gingen of tot de conclusie kwamen, dat de film daarmee te maken heeft. Vooral in de vrolijke jaren twintig en in de kwalijke jaren dertig gaven de moraalmeesters in ons volk stem aan de overtuiging van vele gewone burgers, dat de bioscoop een hol des bederfs was. Ik heb de indruk, dat die stemming wat geluwd is, al kun je alom nog verregaande uitspraken over de kwalijke werking van de film vernemen, zelfs wel uit rechterlijke mond. Waardoor de heftigheid zwakker geworden is, weet ik niet. Misschien zijn we in enkele tientallen jaren aan het verschijnsel bioscoop gewend geraakt: misschien heeft de kunstzinnige film, waaraan je met de beste wil van de wereld geen bedervende invloed kunt toekennen, zich wat overtuigender op de voorgrond geplaatst. Eerlijk gezegd zie ik als de voornaamste oorzaak, dat zich een andere zondebok heeft aangediend, te weten de televisie. Allerlei narigheden die we voorheen aan de film plachten toe te schrijven, kunnen we nu veel gemakkelijker wijten aan de beeldbuis.

De televisie immers heeft zich met nog oneindig veel meer kracht in de belangstelling van ons volk geplaatst. Deze variant op de bewegende beelden zal dus wel — zo luid de oppervlakkige redenering — nog veel meer uitwerking op de geest van de burgers hebben dan de bioscoop. En omdat we een zwaartillend volk zijn, houden we vooral rekening met een ongunstige uitwerking. Televisie is een prachtige uit-

vinding, zeggen we dan, maar..... en dan komen de kreten los: overprikkeling van het bewustzijn, dodend voor de fantasie, slaaptkort, verwaarlozing van huiswerk, te vroege aanraking met de volwassen wereld, een lucht hartig spel met de dood, een cultus van geweldpleging, overvoeren met sex, enzovoort.

Hoe het zij, of het gaat om bioscoop of beeldbuis, achter elk geprojecteerd beeld zien we een boeman staan. Kennelijk nemen we aan, dat de toverkracht van de bewegende beelden zó sterk is, dat ze in staat is hele bevolkingsgroepen in hun geestelijke gezondheid en psychische welzijn te beïnvloeden.

Nu is het mij begonnen om de vraag, of die veronderstelling juist is. Is de invloed van de film en televisie werkelijk zo groot en zo ja, is er dan reden om aan te nemen, dat de slechte invloed groter is dan de goede invloed. Laten we dan eerst eens kijken naar de directe invloed van de film en de televisie. Daarmee bedoel ik de invloed, die de kijker ondergaat op het ogenblik zelf dat hij het beeld aanschouwt, en nog korte tijd daarna.

Aan de hand van vele onderzoeken is komen vast te staan, dat die directe invloed ongemeen sterk is. De combinatie van bewegend beeld, geluid en eventueel ook nog kleur is in staat heel krachtig op de kijkende individu in te werken. Daar komt nog bij, dat althans de bioscoopfilm bekeken wordt in een situatie van isolement. De kijker zit in het donker, hij ver-

personalia

C. CABOUT. Geboren 6-1-1923 te Gouda. Opleiding 5-jarige h.b.s. en kweekschool voor onderwijzers. Functies: 7 jaar programmamedewerker VARA, 5 jaar algemeen secretaris Instituut voor Arbeiders Ontwikkeling (nu geheeten: Nederlands Instituut voor Volksontwikkeling en Natuurvriendenwerk), sinds 1959 directeur provinciale culturele raad in Groningen.

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 30 januari 1966

HUMANISTISCH CREDO

U kunt dit boek bestellen door storting of overschrijving van f 2,50 op girorekening nr. 30.49.60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.

liest het contact met zijn omgeving, zijn aandacht richt zich volledig op het beeld. De combinatie beeld — geluid — kleur werkt zonder omwegen op de emotionaliteit van de kijker in, ze nodigt hem met onweerstaanbare kracht uit, in de huid van de sympathieke hoofdfiguur te kruipen. Met andere woorden, film en televisie laten de kijker het verhaal mee beleven, ze slepen hem mee. Natuurlijk, ook toneel is in staat onze ontroering te wekken en ons mee te voeren in de wereld van het geschreven stuk. Maar toneel is en blijft, niet helemaal maar toch wel in de eerste plaats, woordkunst. Het biedt ons vooral woorden aan. Die woorden moeten verwerkt worden over de schijf van het verstand. Woorden verwerken betekent denken. Het bewegend beeld is veel directer en faalt ook niet bij mensen met een beperkte woordenschat of met een wat trager denkvermogen. Denken is moeilijker dan aanschouwen.

De woordtaal brengt de buitenwereld moeilijker tot ons dan de beeldtaal. Vergelijkt u maar eens het verslag van een interland-voetbalwedstrijd over de radio met het verslag over de televisie. Hoe goed ook de verslaggever voor de radio is, de voorstelling van de wedstrijd, die hij in uw geest oproept, zal nooit het werkelijke beeld zijn. Dat zet de televisie u wel voor, op de seconde en op de vierkante meter precies. Als vanzelfsprekend kiest het publiek het televisieverslag en niet het radioverslag. Concrete zaken ziet men liever dan dat men erover hoort praten. Goed, we weten dus, dat de directe invloed van film en televisie op de kijker groot is. Maar dan komt de vraag: wat blijft er van achter in de geest van de kijker? Ik bedoel dagen, weken, maanden later. Die vraag moet je toch stellen, als je wilt weten, of de media van de bewegende beelden werkelijk zo'n diep spoor trekken, dat ze verantwoordelijk gesteld zouden mogen worden voor echt niet zulke pietluttige uitwassen als jeugdcriminaliteit en seksuele verwildering. Welnu, wat voor invloed film en televisie op de lange duur op de staat van onze geestelijke gezondheid uitoefenen, weten we gewoon niet, wetenschappelijk tenminste niet. Het wetenschappelijk onderzoek is er op dit punt niet in geslaagd, ons een helder inzicht te verschaffen. Men kan dus wel van alles beweren over de vermeende onzalige invloed van de bewegende beelden, maar dat steunt niet op bewijs. Hoe uitermate voorzichtig men moet zijn, zou ik willen illustreren aan de hand van de befaamde uitspraak, dat scènes van geweld bij de toeschouwers sluimerende aanvalsdrijf wekken. Dat zeggen we immers zo vlotjes, als we in de krant lezen, dat jongens een vriend met messen hebben bewerkt: „Hoe kan dat ook anders met al die gruweldaden op de televisie!” Nu, er zijn mannen van de wetenschap, die de stelling van de sluimerende agressie die gewekt wordt door geweldscènes voor hun rekening nemen. Maar er zijn ook deskundigen, die geweldscènes — mits met verstand gedoseerd

— eigenlijk wel nuttig vinden. Want, zeggen ze, weet u wat zo fijn is van die geweldscènes: ze voorkómen, dat iemand met een teveel aan aanvalsdrijf z'n baas een klap met een Engelse sleutel geeft, want hij verplaatst zich helemaal in de geweldscène op het beeld en daarin vervloeit z'n agressie. Dit ene voorbeeld wijst erop, dat we ons wetenschappelijk op het gebied van de nawerking der bewegende beelden nog in het stadium van de veronderstellingen, de waarschijnlijkheden, de gissingen bevinden.

Uitspraken van rechters, redacteuren en rectors over de boze boeman der bewegende beelden mag u dus gerust met een korreltje zout nemen. Lezers, als er dan toch gegist mag worden, dan wil ik graag de vrijheid nemen, ook eens voorzichtig in termen van waarschijnlijkheid te redeneren. Dan wou ik stellen, dat het eenzijdig belasten van film en televisie direct al daarom onzuiver is, omdat deze media toch zeker niet in een overigens lieflijke, serene maatschappij voorkomen. Er zijn tal van invloeden te noemen, die vast en zeker net zo goed de geestelijke gezondheid en het psychisch welzijn van individu en volk kunnen beïnvloeden. Mag ik er een stuk of wat in de schijnwerper zetten?

Ik begin met de verstedelijking, waaraan als bijverschijnsel verbonden is, dat honderdduizenden kinderen zich niet meer onbelemmerd in spel en beweging kunnen uitleven, buiten niet en in huis ook niet. Wat dacht u, als we op zoek zijn naar de oorzaken van baldadigheid en agressie onder jongeren, zouden we dan ook eens niet naar dit verschijnsel van de onderdrukte speeldrijf moeten kijken?

In de tweede plaats noem ik het verloren gaan van allerlei gemeenschapsbindingen. Zou dit niet minstens zo sterk verantwoordelijk zijn voor het zoeken naar straatgroepen? Het vormen van straatbendes vindt niet plaats, omdat de jongens films over Amerikaanse gangs hebben gezien, maar omdat ze bij gebrek aan andere bindingen daaraan behoefte hebben. Nog zo'n kleine kleinigheid: het verschuiven van de volwassenheid. Vóór je in de maatschappij op eigen benen kunt staan, moet je tegenwoordig aanmerkelijk langer studeren dan vroegere generaties. We blijven lang in de leerlingenpositie staan, vooral mentaal. Tien-

Zo juist verschenen:

HOMOSEXUALITEIT

samengesteld door:

Dr. C. van Emde Boas, Drs. P. J. F. Dupuis, Mr. B. W. van Houten, Drs. A. G. van Omme, Drs. A. F. C. Overing, J. Reehorst, Dr. S. J. Ridderbos, Prof. Drs. J. H. A. Vermeulen, P. W. van der Vliet, Dr. J. J. A. Vollebergh, Dr. R. Zijlstra.

Uitgave Nederlands Gesprek Centrum.

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau bij voorkeur door overschrijving van f 1,50 op postrekening no. 30.49.60 t.n.v. Humanistisch Verbond te Utrecht, met op het strookje de vermelding: N.G.C. no. 31

duizenden nog ver na hun eenentwintigste jaar. Stel daartegenover, dat onze jeugd sexueel eerder rijp is dan wij indertijd en u ziet een veld van spanningen voor u: biologisch volwassen, maar maatschappelijk en mentaal niet. Ik kan niets bewijzen, maar lijkt het ook u niet toe, dat dit gegeven veel aannemelijker is als verklaring voor sexuele ontsparingen dan zelfs de meest gehaalde sexfilms?

Een ander punt: het bombardement van de reclame. Het wordt er bij ons ingebeukt, dat het in de consumptie gaat om meer, groter, anders. Dag in, dag uit word je ingeprent, dat je menselijk geluk mee afhankelijk is van duizend en een begeerlijke goederen. Op de vermaterialisering van het leven heeft dit zeker zo'n grote invloed als het zien van Hollywood-weelde. En wat vindt u van de eenvormige arbeid, die velen van ons moeten verrichten? Die is onvermijdelijk, maar als we het nu toch hebben over fantasiedodende elementen in ons bestaan, dan moeten we eerst maar eens naar deze onpersoonlijke werkvormen kijken en dan pas naar de televisie.

Tussen twee haakjes: het is niet eens waar, dat televisie fnuikend is voor de fantasie. Het beroemde Engelse onderzoek van Dr. Himmelfeit, uitgevoerd in 1954 leert ons anders.

Zo zou ik nog kunnen spreken over het doorbreken van talloze zekerheden in onze maatschappij, de verschraling van de menselijke verhoudingen, de stoornissen in de communicatie, de botsing tussen traditie en progressie. Het zijn allemaal belangrijke verschijnselen. Temidden daarvan paraderen film en televisie. Ik zou dus hoogstens willen zeggen, dat de bewegende beelden *een* invloed zijn naast vele andere invloeden en dat het daarom niet aangaat, zo generaliserend allerlei euvelen op rekening van film en televisie te schrijven. Overigens heb ik — om de zwartkijkers het vollepomp te geven — bij mijn hele redenering net gedaan, alsof film en televisie nooit iets anders dan nare producten tonen. Maar dat is natuurlijk niet waar. Want naast ronduit slechte films komen veel vrij onschuldige amusementsproducten en ook wel uitgesproken kunstzinnige films voor. Naast slappe televisieprogramma's prijkt een overmaat aan pretentieloze maar onschadelijke vermaaksuitzendingen en uitzendingen waar een plus achter gezet kan worden, omdat ze inlichtingen geven, kennis verruimen, kunst bieden. Of film en televisie een gunstige dan wel ongunstige uitwerking hebben, wordt in hoofdzaak bepaald door het gebruik dat het publiek van deze media maakt. Bepaalde mensen kiezen de slechtste film, maar dat hóeven ze niet. Heel wat ouders zien er niet behoorlijk op toe, dat hun kinderen geen televisie-uitzendingen bijwonen, waaraan ze naar leeftijd nog

Binnenkort verschijnt de brochure

INVLOEDRIJKEN

Deze brochure bevat een verzameling van reeds gepubliceerde artikelen in het Woord van de Week over enkele belangrijke figuren, die, in de loop der eeuwen, de humanistische gedachten naar voren hebben gebracht. De uitgave is verlucht met foto's en tekeningen. U kunt deze bestellen door storting of overschrijving van f 4,75 op postrekening nummer 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond, postbus 114, Utrecht.

niet toe zijn. Dat is een fout van de ouders en niet van de televisie. Sommige kijkers zijn volledig aan de kijkkast verslaafd. Dat is hun manier van leven — die wordt hun door geen enkele televisie-organisatie opgedrongen. En als de kinderen te laat in bed komen, dan moeten de onderwijzers, die de volgende dag met de brokken zitten, niet boos zijn op de televisie, maar ook de ouders, die hun kinderen niet in de hand hebben. Dat zijn geen kwalen van de film en televisie als zodanig, maar van sommige mensen.

Ik zou er overigens niet graag van verdacht willen worden ten opzichte van film en televisie een houding van laat-maar-waaien te prediken. Maar laten we eerst goed de werkelijke positie van deze media peilen. Dan is de baan vrij voor gefundeerde critiek op punten waar ze tekort schieten. Film en televisie zijn menselijke activiteiten. Er kleven menselijke fouten aan. Dat wel! Maar een boze boeman, nee!

Ik dank u voor uw aandacht.

C. CABOUT

Genieten en laten genieten, zonder kwaad te doen noch aan zichzelf, noch aan iemand anders, — ziedaar, naar ik meen, de gehele moraal.

Nicolas Chamfort
(1741—1794)

lezingen voor de radio

- zo. 6 febr. VARA 9.45 uur: J. de Tempe: „Het humanisme — een levensbeschouwing voor de moderne tijd”.
- zo. 13 febr. VARA 9.45 uur: G. Stuiveling: „Uit humanistisch oogpunt”.
- di. 15 febr. VARA: ACTUEEL HUMANISME, een televisie-uitzending in samenwerking met de VARA (Ned. I). Voor aanvangstijd: zie programmabladen.
- zo. 20 febr. VARA 9.45 uur: J. P. van Praag: „Wat bezielt ze toch?”

Drie gedichten
van de
excentrieke Zen-kluizenaar
Han Sjan („Koude Berg”)
(omstreeks 800 na Chr.)

Ik vind mijn vreugde in de alledaagse Weg:
temidden van mistige slingerplanten en rotsholen
geef ik mijn ongetemde gevoelens de vrijheid
en vergezel de witte wolken in hun stil bestaan.

Al zijn er wegen, geen die tot de wereld voert —
Wie kan mij binden nu ik zonder hartstocht ben?
Des nachts, als ik eenzaam zit op het stenen bed
dan stijgt de volle maan boven de Koude Berg.

Koude rotswanden, verborgen en des te mooier!
Geen mens die deze Weg begaat.
Witte wolken talmen boven hoge top;
een aap krijst eenzaam op een groene klip.

Wie zal ik verder nog mijn naaste noemen?
Ik ben voldaan, als ik hier oud moet worden.
Al zal mijn uiterlijk in weer en wind vergaan,
temeer zal mij de Geestesparel dierbaar zijn!

Ik zit in rust voor de rotswand —
de volle maan staat lichtend aan de hemel.
Alle verschijnselen vertonen hun schaduw
en alom verbreidt niets zijn eigen glans.

Grenzeloos! Mijn geest heeft zich gezuiverd.
Ik bevat de leegte, vadem het duistere wonder:
de Vinger heeft gewezen en ik zie de Maan.
De Maan die spil en kern is van mijn hart.

(Vertaling E. Zürcher,
Uit: Spel zonder snaren. p. 242-243)

HUMANISTISCHE CORRESPONDENTIEKRING VOOR HUWELIJKSCONTACTEN
opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van
contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht. Gaarne 30 ct. aan postzegels insluiten. (adv.)